

FTAMP 14.01.01

Г.Т. Еспенбетова (orcid - 0000-0002-4928-9218)*Магистр, аға оқытушы**М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ., Қазақстан**e-mail: gylnur84@mail.ru***СТУДЕНТТЕРДІҢ БІЛІМІН БАҚЫЛАУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ**

Аңдатпа. Мақала студенттердің білімін бақылаудың өзекті мәселесіне арналған. Білім алушылардың білімін бақылаудың қазіргі нысандары арасында тестілеуге ерекше орын беріледі. Бақылаудың бұл түрі қазіргі оқыту теориясында маңызды орын алады. Бұл мақалада авторлар қазақ тілін орыс тілінде білім алатын студенттер топтарында үйренуге мысал ретінде жүгінеді, онда тілді меңгеру деңгейін анықтау, тестілер үшін тілдік материалды таңдау, тілді меңгерудің кезеңдері бойынша сапалық және сандық көрсеткіштерін белгілеу маңызды. Зерттеу барысында білім мен дағдыларды тестілеу танымдық белсенділікті арттырудың бір құралы екендігі туралы қызықты тұжырымдар жасалады. Мақалада зерттеу тақырыбына қысқаша шолу, сонымен қатар тест сұрақтарын құрастыру техникасы көрсетілген. Мақалада бақылаудың осы түрінің артықшылықтары көрсетілген.

Тірек сөздер: тестілеу, бақылау формасы, білімді бағалау, шығармашылық тәсіл, тапсырма, бақылаудың дәстүрлі әдістері.

Кіріспе. Оқытушының жұмысындағы маңызды бағыттардың бірі – уақытты бос шығынсыз дұрыс пайдалану және жоспарлау, өз жұмысын талдау негізінде өз уақытының резервін табуды үйрену және оларды өз жұмысының әдістері мен формаларын жақсарту үшін пайдалану. Бүгінгі таңда дәстүрлі тәсілдер ескіре бастады және кейде оқыту уәждемесін, кері тиімді байланысты және оқытушы мен білім алушылардың ынтымақтастығын қамтамасыз ете алмайды. Білімді бақылау мен есепке алудың дәстүрлі жүйесі, біздің ойымызша, ескі оқыту әдістерінің кемшіліктері барынша сезілетін «ауырсыну» нүктесі деп айтсақ болады. Жоғары оқу орындарында оқу жетістіктерін диагностикалаудың сынақтар мен емтихандар, ауызша және жазбаша сауалнама, рефераттар, бақылау жұмыстары сияқты әдістері кең таралған. Олардың барлығының артықшылықтары да, кемшіліктері де бар. Сауалнама қарапайым және әмбебап, білімді белсендіреді, сөйлеуді дамытады, бірақ барлығының білімін тексеруге мүмкіндік бермейді. Емтихан бізге студенттердің білім деңгейін тұтастай анықтауға мүмкіндік береді, бірақ көптеген студенттер сенімсіздік пен қорқыныш сезіміне тап болады, сондықтан кейде өз мүмкіндіктерін жүзеге асыра алмайды. Бақылаудың дәстүрлі әдістері көбінесе субъективті болады, өйткені әр емтихан алушының өз талаптары бар: кейбіреулері пайымдаудың өзіндік ерекшелігін, басқалары жауаптың қисындылығын және т.б. бағалайды.

Зерттеу шарттары мен әдістері. Білім алушылардың білімін бақылау мәселелері ең өзекті мәселелердің бірі болып табылатындығына байланысты қазіргі уақытта тестілеу проблемасына ерекше назар аударылуда. Студенттердің білімін объективті бағалау үшін оларды өлшеу керек. Біздің ойымызша, студенттердің білімін өлшеудің ең дұрыс және ең жақсы әдісі – бұл көптеген жағымды жақтары бар тестілеу:

Тестілеуден өту кезінде студент білімінде 2-3 тақырыпты емес, одан да көп тақырыпты қолдана алады;

Объективтілік - тестілеу рәсімін стандарттау және жұмысты тексеру арқылы қол жеткізіледі;

Сыйымды бақылау құралы – негізгі дағдылардың, ұғымдардың, ептіліктердің және құзыреттердің қалыптасу деңгейін анықтауға бағытталған;

Барлық студенттер тең жағдайда, бұл жүйке кернеуін төмендетеді.

Тестілер бақылаудың басқа әдістерінен ерекшеленеді:

- деректерді жинау мен өңдеудің стандартталған, тексерілген процедурасын, сондай-ақ оларды түсіндіруді ұсынады;

- білімді тексеруге кететін уақыт шығындарын азайтады.

- бақылау процесінде де, бағалау процесінде де оқытушының субъективизмін іс жүзінде жоққа шығарады. [1]

Тесттер туралы қол жетімді және толық ақпарат В.С. Аванесов[2], А. Н.Майорованың еңбектерінде берілген [3].

Тесттер алғаш рет психологиялық зерттеу әдісі ретінде пайда болды. Зерттеу әдістері ретінде олар өз функциялары бойынша екі топқа бөлінген. Біріншісіне психиканың жеке аспектілерін зерттеуге арналған тесттер кіреді – зейін, есте сақтау, ойлау және т.б. (зияткерлік тесттер, сәттілік тестілері деп аталады). Екінші топ жеке тұлғаны оның құрылымдық компоненттерінің өзара байланысы бойынша зерттейтін тесттерден тұрады (проективтік тесттер).

Зерттеу нәтижелері. В настоящее время получили широкое распространение получили методические тесты, имеющие целью совершенствование процесса обучения. Қазіргі уақытта оқу процесін жетілдіруге бағытталған әдістемелік тесттер кеңінен таралды. Әдістемелік тест деп біз тесттің ерекше түрін түсінеміз, оның нәтижелерін оқытудың белгілі бір кезеңіндегі оқу жағдайының сандық параметрлеріне дейін азайтуға болады. Бұл жағдайдың әрқайсысын сандық көрсеткіш арқылы білдіруге болады.

Әдістемелік тесттер оқыту және бақылау сипатына ие және тілдік пәндерді оқытуда білім, білік, дағды және құзыреттілікті бақылау және бағалау мақсатында кеңінен қолданылады. Тест әдісімен грамматика, лексика, түсіну және тыңдау қабілеттерін өлшеуге болады. Тест техникасын қолдану қазіргі уақытта үлкен назар аударуға тұрарлық, өйткені нақты статистикалық бағалау әдістерін қолдану әр оқу кезеңінде тіл үйренушілердің оқу дәрежесін объективті анықтауға мүмкіндік береді.

Бақылаудың бұл әдісінің өзектілігі мектеп түлектерін қорытынды аттестаттау ретінде ұлттық бірыңғай тестілеуді енгізумен байланысты. Тест тапсырмаларын қолданудың педагогикалық тәжірибесі зерттелетін пәнге деген ынтаны арттыратын, оқушылардың сабаққа дайындығын ынталандыратын, сонымен қатар студенттердің білім сапасын арттыратын өте жақсы құрал болып табылады. Сонымен қатар, компьютерлік сыныптардың пайда болуымен тестілерді қолдану тиімдірек және ыңғайлы болды.

Сондықтан болашақ перспективасы – бұл бақылаудың осы түрінің артықшылықтарын арттыратын компьютерлік тестілеу.

Ғылыми нәтижелерді талқылау. Тестілеу студенттердің көп санын бір уақытта бақылауды, тест жұмыстарын тексеруге жұмсалатын ең аз шығындар мен күш-жігерді, жауапта уақытты үнемдеуді қамтамасыз етеді, білім алушылардың жеке оқу қарқынын анықтауға мүмкіндік береді. Тест

көрсеткіштері сонымен қатар білім алушылардың белгілі бір білім жиынтығының болуын анықтауға емес, дәрежені өлшеуге, оқу бағдарламасының негізгі ұғымдарын, тақырыптары мен бөлімдерін меңгеру деңгейін анықтауға бағытталған.

Тесттер бірыңғай бағалау критерийлерін қолдана отырып, барлық студенттерді тең жағдайға қояды. Тесттер мен бақылау жұмыстардың маңызды айырмашылығы – оның жабдықтауы, яғни оқытушылар мен студенттер арасындағы қатынастарды реттейтін қатаң процедураның болуы.

Сонымен қатар, техникалық бақылау құралдарының көпшілігі таңдамалы жауаптары бар тест тапсырмаларын қолдануға арналған.

Тестілік бақылау барлық білім алушылар үшін тексерудің тең жағдайларын қамтамасыз етеді, бұл білімді тексерудің объективтілігін арттырады. Сондай-ақ, бұл әдіс оқу жұмысына әртүрлілік әкеледі, пәнге деген қызығушылықты арттырады. Тапсырмалардың нұсқалары әрқайсысы үшін жеке, бұл психологиялық тұрақсыз студенттер үшін өте маңызды. Оңтайлы тесттерде 4-5 таңдаулы жауаптары бар 8-12 сұрақ бар, олардың біреуі ғана дұрыс.

Бірақ бір ғана тестілік бақылауды қолдану студенттердің біржақты дамуына әкелуі мүмкін екенін атап өткен жөн. Сондықтан олардың ауызша сөйлеуін дамыту, егжей-тегжейлі жауап беру, жауап жоспарын құру, дәлелдер келтіру үшін студенттердің білімін бақылаудың әртүрлі формаларын біріктіру қажет.

Тестілеу әдістерін сәтті және тиімді қолдану екі негізгі факторға байланысты. Біріншіден, дұрыс жауаптар туралы ақпаратты қамтитын деректерге бөтен адамдардың қол жетімділігі жоқ. Әрине, әртүрлі топтарда бірдей тест нұсқаларын қолданбаған дұрыс. Екіншіден, бұл тест тапсырмаларының сапасы. Мұндай тәсіл, сондай-ақ тест тапсырмаларын құрастыру кезінде бірқатар ерекшеліктерді ескермеу қателіктерге әкеледі. Сұрақтар мен ұсынылған жауаптарды, бірдей немесе қайталанатын сұрақтарды, дұрыс емес тұжырымдарды екі жақты түсіндіруді қамтитын нұсқалар бар. Оқушылардың қазақ тілі бойынша білімін жедел бағалау үшін бақылауды бірнеше жыл бойы пайдаланған кезде жауаптар мен сұрақтарды құрастыруда қолданылатын әдістеме ретінде қызмет ете алатын ұсынымдар әзірленді. Бұл ұсыныстардың мәні келесідей:

- студенттер жауаптың әр нұсқасын талдайды, ондағы қате мен дәлсіздікті анықтауы үшін сұраққа барлық жауаптар орынды болуы керек;
- бірнеше дұрыс жауап берген жөн, олардың әрқайсысы дұрыс бола отырып, қалған дұрыс жауаптарды белгілі бір дәрежеде толықтырады;
- әр тақырып бойынша сұрақтар барлық бөлімдерді толығымен қамтып, студенттердің теориялық білімді меңгеруін де, есептеу мәселелерін шешудегі дағдыларын да бақылауға мүмкіндік беретін етіп таңдалуы керек.

Өткізілген дәрістер мен ұсынылған оқулықтардың материалдарына сәйкес келетін оқу пәнінің мазмұны тест тапсырмаларында неғұрлым терең және толық көрсетілсе, тест сапасының көрсеткіштері болып табылатын тест тапсырмаларының сенімділігі мен іріктелуі (тест нені және қаншалықты жақсы өлшейді) неғұрлым сенімді болады [4].

Осылайша, біз тест жасау техникасы өте күрделі және, әрине, мұқият дайындықты қажет ететінін көреміз.

Сондықтан, қорытынды және тақырыптық бақылау үшін жұмыста әртүрлі көздерден алуға болатын дайын тестілерді қолдану орынды, өйткені оларды ғылыми қызметкерлер жасаған, оларды өз міндеттеріне сәйкес

толықтыруға немесе түзетуге болады. Сауалнама немесе бекіту кезінде қолданылатын сынақтарды өз бетінше жасаған жөн.

Осы тақырып бойынша жұмысты бастап, біз келесі міндеттерді қойдық:

- студенттердің қазақ тілін үйренуге деген ынтасын арттыру;
- студенттердің білімдері мен дағдыларындағы олқылықтарды түзету мақсатында оларды оқытудың тиімділігін бақылау әдістерін жетілдіру;
- теориялық мәселелерді толығырақ зерттеу үшін сабақта уақытты босату;
- дидактикалық материалды жинақтау.

Ең алдымен, біз бағдарламалық материалды екі бөлікке бөлуге тырыстық – базалық деңгей және инвариантты бөлік. Сабаққа дайындық кезінде негізгі бөлік үшін біз ойлаудың репродуктивті сипатына, оны түсінуге және оқу жағдайында қолдануға әсер ететін материалды таңдаймыз. Инвариантты бөлімде қойылған міндеттерді шешуге шығармашылық көзқарасты және материалды өзгерген жағдайда қолдана білуді көздейтін материал қарастырылған. Осылайша, материалды жіктеу арқылы сабақты, оның барлық кезеңдерінде тиімді жоспарлауға мүмкіндік ала аламыз.

Қорытынды. Білімді тексеру кезінде студенттердің білімін тестілік бақылауды қолдану келесі жағымды қасиеттерді анықтауға мүмкіндік береді:

- білімді бағалаудың объективтілігі артады;
- көшіріп жазу және сыбырлап айту мүмкіндігі азаяды;
- қазақ тілін оқытуда білім алушылардың танымдық белсенділігі артады, бұл осы өзіндік жұмыс әдістемесінің ынталандырылуына байланысты;
- бағалау мен білімді бақылауға байланысты «жазалау» шараларынан босатылған оқытушының рөлі де өзгерді;
- аудиториядағы психологиялық ахуал да жақсарды;
- бақылау іс-шараларының саны көп болды, бұл оқытылатын курстың көптеген бөлімдері бойынша студенттердің бүкіл тобының білімін уақтылы тексеруге мүмкіндік береді.

Тексерудің қарқынды түрлерін кеңейту қажеттілігі студенттердің өздері жүргізген ұзақ мерзімді бақылаулар мен сауалнамалармен расталады, бұл олардың сабаққа дайындығының негізділігі мен жүйелілігі бақылау шараларының болуына және тереңдігіне тікелей байланысты деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Оқу процесінде тестілік бақылау олқылықтарды анықтауға көмектеседі, студенттердің жұмысының өнімділігіне ықпал етеді, олардың жұмысын ынталандырады, бірақ сонымен бірге әдістемелік шектеулер бар, оқу жұмысының динамикасын анықтауға, білімді игеру деңгейін диагностикалауға мүмкіндік жоқ.

Тест интуицияның, логикалық ойлаудың дамуына пайдалы әсер етеді. [5].

Тесттегі теориялық және практикалық тапсырмалардың арақатынасы, сондай-ақ сұрақ пен жауаптың шрифті мен түсі бірдей маңызды [3].

Тест формасының дәстүрлі бақылау формаларымен үйлесуі студенттердің оқу процесінде алған білімі, ептіліктері, дағдылары, құзыреттері туралы объективті нәтиже береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Использование тестов в учебном процессе // URL:<http://testobr.narod.ru/3.htm>

2. Аванесов, В.С. Композиция тестовых заданий [Текст] / В.С. Аванесов - М.: Адепт, 1998. – 217 с.
3. Майоров, А.Н. Теория и практика создания тестов для системы [Текст] / А.Н. Майоров. – М., 2012. - 264 с.
4. Чельшкова, М.Б. Теория и практика конструирования педагогических тестов: [Текст]: учебное пособие / М.Б. Чельшкова. – М.: Логос, 2002. – 432 с.
5. Майоров, А.Н. Тесты школьных достижений: конструирование, проведение, использование [Текст] / А.Н. Майоров – СПб.: Образование и культура. 1996. – 304 с.

Материал редакцияга 21.02.22 түсті.

Г.Т. Еспенбетова

Таразский региональный университет им. М.Х. Дулати, г. Тараз, Казахстан

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ КОНТРОЛЯ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ

Аннотация. Статья посвящена актуальной проблеме контроля знаний обучающихся. Среди существующих форм контроля знаний обучающихся особое место принадлежит тестированию. Данная форма контроля занимает важное место в современной теории обучения. В данной статье авторы в качестве примера обращаются к изучению казахского языка в группах с русским языком обучения, где важно определить уровень владения языком, подобрать языковой материал для тестов, устанавливать качественные и количественные показатели владения языком по этапам. В ходе исследования делаются интересные выводы о том, тестовая проверка знаний, умений и навыков является одним из средств повышения познавательной активности. В статье представлен небольшой обзор по теме исследования, также продемонстрирована техника составления тестовых вопросов. В статье продемонстрированы достоинства данной формы контроля.

Ключевые слова: тестирование, форма контроля, оценка знаний, творческий подход, задание, традиционные методы контроля.

G.A. Espenbetova

M.Kh. Dulaty Taraz Regional University, Taraz, Kazakhstan

CURRENT ISSUES OF CONTROL OF STUDENTS' KNOWLEDGE

Abstract. The article is devoted to the actual problem of control of students' knowledge. Among the existing forms of control of students' knowledge, a special place belongs to testing. This form of control occupies an important place in the modern theory of learning. In this article, the authors use as an example the study of the Kazakh language in groups with the Russian language of instruction, where it is important to determine the level of language proficiency, to select language material for tests, to establish qualitative and quantitative indicators of language proficiency by stages. In the course of the study, interesting conclusions are made that the test of knowledge, skills and abilities is one of the means of increasing cognitive activity. The article provides a brief overview of the research topic, and also demonstrates the technique of composing test questions. The article demonstrates the advantages of this form of control.

Keywords: testing, control form, knowledge assessment, creative approach, task, traditional control methods.

References

1. Using tests in the educational process // URL:<http://testobr.narod.ru//3.html>
2. Avanesov V.S. Composition of test tasks. - Moscow: Adept, 1998.– 217 p.
3. Mayorov A.N. Theory and practice of creating tests for the system. –Moscow, 2012. - 264 p.
4. Chelyshkova M.B. Theory and practice of designing pedagogical tests: Textbook. – Moscow: Logos, 2002.– 432 p.
5. Mayorov A.N. Tests of school achievements: designing, conducting, using. – St. Petersburg: Education and Culture. 1996.– 304 p.